

Pseudoniemen

Arne van Mourik

Bekende schuilnamen

In de problemendatabase treft men een aantal auteursnamen aan die in feite schuilnamen zijn van bekende (of minder bekende) problemisten. In hun *Index van de Nederlandse Damprobleemisten in de 20^e Eeuw* (2001) hebben Kruijswijk en De Rooij de bij hen reeds bekende pseudoniemen netjes gestald bij de zich erachter verschuilende auteurs.

Jammer was alleen dat zij destijds niet een apart hoofdstukje opnamen met daarin alle pseudoniemen alfabetische gerangschikt. Om een schuilnaam te kunnen achterhalen moet je in *de Index* nog bij mogelijke "gastheren" zoeken. Zo zien we bij G.L. Gortmans staan: 'J. Bernstein, K.K. Kurk, "De Oude Firma" (met P.N. Faure), P. Vogel, K. Fietspomp, St. Namgro [anagram voor Gortmans], A. Pelikaan en K.S.B. Velocipède' G. Vader uit Veenhuizen schijnt er aan toegevoegd te mogen worden. Bij Steven W. Duursma volstonden de auteurs helaas met de opmerking "publiceerde onder vele pseudoniemen", waaruit je al kunt opmaken dat 'St.W.D.' nog meer schuilnamen gebruikte. Het was echter een kleine moeite geweest om aan te geven dat bijvoorbeeld H. van Zetten (uit Wageningen) en het mysterieuze AMUDNAM tot Duursma's vocabulaire behoren... In het eindspelboek van Lepsic (*1000 Mini*, 2009) zie je aldus nog steeds Van Zetten als auteur vermeld staan zonder dat daarbij in de index van het boek tussen haakjes '= Duursma' staat aangegeven.

Bij pseudoniemen vraag je jezelf af waar de nieuwe naam vandaan komt. Cornelis Blankenaar draaide zijn achternaam simpelweg om: Mr. Zwartenhalm! Eindspelcomponist Jos Mertens leek leentjebuurt te spelen bij zijn befaamde voorganger; hij noemde zichzelf wel eens C. Blankenstein. Zijn andere pseudoniem voegt daaraan toe: (een beetje) A. Goedkoop. Blankenaar zelf was overigens ook onder de indruk van een beroemdheid, hij ondertekende zijn tekeningen met Philidor – naar de beroemde schaker/dammer!

Of we J. Viscerius een pseudoniem moeten noemen valt te betwijfelen: het was slechts een verengelsing van de naar Australië uitgeweken Jo Visser (1908-1982) – Jo werd John. En voor wie een beetje thuis is in de damwereld is ook wel duidelijk wie er met Urbo Firetree werd bedoeld. (Voor wie het niet weet: Derk Vuurboom.) Philip Ham ging op de Franse toer met zijn Philip Jambon en Rob Spijkers heeft zelfs nooit onder eigen naam gepubliceerd; hij gebruikte het anagram Rik Job Press.

De meeste commotie ontstond (achteraf) bij de pseudoniemen van Geo van Dam, al is het maar omdat hij de probleemruriek in *Het Damspel* onder pseudoniem – Dr. G. de Geus – bleek te voeren! Het is mij nog niet duidelijk of zijn vader, wiens pasfoto werd afgedrukt boven de schuilnaam, hiervan geweten heeft... Andere schuilnamen van Van Dam waren D. de Koning, D. Jakowsky en het trio D.E. Broers, Sapodra en S. Gregorski, alle drie samen met Ben Springer.

Familie

In de loop der tijd is er flink gesuggereerd op pseudoniemengebied. In hun boek over Bourquin (1997) bestempelen Van der Stoep en Kruijswijk op p.79 mejuffrouw K. van Dam als zeer waarschijnlijke schuilnaam van Monsma, omdat haar woonplaats Groningen was. Honderd procent zekerheid was er echter niet. [Noot anno 2014: Kruijswijk zal het vast al wel geweten hebben, want hij was toen al druk bezig met het overtuigen van de brieven van Monsma aan Gortmans (uitgegeven in 2001) – en die brieven spreken, zo bleek mij onlangs, voor zich!] Afijn, toen ik zelf mocht constateren dat Monsma in zijn jonge jaren getrouwd is geweest met Klazina van Dam kon het bewuste pseudoniem zeker bij Monsma worden gestald, er van uitgaande dat zijn vrouw niet toevallig over componeertalent beschikte.

Kruijswijk sprak ook vermoedens uit over het pseudoniem A. Smits, als zijnde van Gerrit Kerkdijk (1916-2000), zonder aan te geven waarom. Hoewel ik geen zekerheid kan bieden twijfel ik er nauwelijks aan dat het niet Kerkdijk was, maar O.G. van Veen (1903-1966). Wat wil namelijk het geval? Van Veen had al gepubliceerd onder de naam Hadler – de achternaam van zijn echtgenote – en zijn moeder blijkt te heten: Adriana Smits. Dat is wel heel toevallig, of niet? Het lijkt er op dat problemisten het leuk vinden om familieleden in de damliteratuur te vereeuwigen. Herman van Meggelen introduceerde zijn vrouw Atty (A. Smid), Leen de Rooij dochter Petroeska – of zou zij heus mooie problemen hebben kunnen maken? Wim Riemens vereeuwigde in ieder geval zijn dochter Mattanja (die een Dijkers huwde).

Het buitenland

Het bedenken van schuilnamen lijkt, voor problemisten althans, een typisch Nederlands trekje te zijn, al is het aantal naamzoekers gelukkig niet zo groot. Misschien komt het doordat er in Nederland relatief veel productieve problemisten waren van wie er een paar ook nog eens zo véél mogelijk wilden publiceren. Het bedenken van nepnamen levert dan stiekem meer publicaties op. Toch zijn er ook wel buitenlandse pseudoniemen bekend. Zelfs van heel lang geleden al. Van iemand als de legendarische Blonde weten we, suggererend dat het niet de naam in de burgerlijke stand was, niet eens zijn werkelijke naam. Toen werden bijnamen zelfs bekender dan de eigenlijke naam. Bij de

reeds genoemde schaker/dammer Philidor (André-Francois Danican) en de dammer Ricou (Frédéric Dutto) vervaagt eveneens de grens tussen koosnaam en pseudoniem. Joliger wordt het als iemand bewust zelf gekke namen gaat bedenken. Sergej Yushkevitch liet me er een aantal van de bekende Russische eindspelcomponist Aleksandr Sjoesjin zien: bij namen als Damist, Saskoman of A. Piramidov weet de lezer meteen dat er een grapjas achter moet zitten. Maar ook bij normale namen is het vaak snel duidelijk. Germain Avid liet niet veel te raden over toen hij publiceerde als A. Germain.

Misschien leidt de komst van het Internet tot meer buitenlandse pseudoniemen. Een gevolg van forums is namelijk dat men vaak uitgenodigd wordt een naam te bedenken, al is het maar om een mening anoniem te kunnen verkondigen. Op het FMDJ-forum komen we zodoende onder andere de Nederlanders Kosmos, Steenslag, Ildjarn en Composite tegen, maar ook een wijze uit het oosten: Gluk. Op andere forums huizen waarschijnlijk al meerdere Europese pseudogasten. Wie regelmatig de berichten volgt kan zelf wel raden wie er achter deze namen schuilen. Gezien de eventuele geheimhoudingswens van forumgebruikers zal ik geen enkele spreker publiekelijk ontmaskeren (al is dat op het FMJD-forum wel ergens door iemand gedaan...)

Vermeldenswaardige nieuwe pseudoniemen

Het gaat te ver om hier alle pseudoniemen te noemen die in de herdruk van *de Index* (beoogd 2016) aan bod zullen komen maar toch wil ik er een aantal noemen. Zodat damauteurs zich niet meer onnodig hoeven te vergissen. Jan Scheijen nam zijn pseudoniem wel erg letterlijk: Incognito. Jan Pennings gebruikte alleen een pseudoniem als hij iets gewichtigs te vertellen had: Bobo. (Het doorzichtige 'Japastibo', naar zijn gelijknamige oorlogsuitgave, even niet meegerekend.) David Douwes gaf in *Dam Eldorado* januari 1982 zelf aan dat hij kort na de oorlog gepubliceerd had onder de naam D. King. En ook de in de index voorkomende A en R.P. Steur blijken experimenten van hem. Herman van Meggelen introduceerde P. van Manen uit Heteren en A. Iserga te Groningen. Keller sprak wel eens onder de naam Z. Nakomi uit Weldam en is ook K. van Menk. Weldam is trouwens een landgoed nabij Goor, maar of die naam soms bewust is geleend? Het is een interessante vraag of het woord 'dam' vaker geleend is door problemisten. Eigenlijk ken ik slechts één ander voorbeeld: Gerhard Bakker – die merkwaardig genoeg ontbrak in de Index van 2001 – publiceerde ooit als P. Damstra enkele composities.

Ook onder minder bekende problemisten was (is ?) het gebruik van leenwoorden in trek. Zo kennen we Daruzo (J.N. Vredenburg), de afkorting E.M.V.O. (ene M. van Oostrom), Wouter Hofland (W. Hoekstra) en K. Spierlings (L.J. Jonkers, van wie me overigens slechts een gerucht bekend is; kan iemand in Friesland hier eens meer over vertellen?) Ondergetekende gebruikte enkele jaren geleden tijdelijk een Vlaming als dekmantel. Pas toen bleek dat de gepubliceerde standen logischerwijs onder die naam worden overgenomen in naslagwerken realiseerde ik me dat we eigenlijk wel moeten weten wie waar achter zit...

Het mooiste pseudoniem naar mijn smaak is van Carool van der Sommen, alias Sjarel den Hoed, die op bijzondere wijze zijn grootvader vereeuwigde. Ik hoop er eens toe te komen over de beweegredenen achter deze vondst van Carool een afzonderlijk artikel te schrijven.

De vraag resteert welke andere namen louter luchtspiegelingen zijn, mogelijk gecreëerd door elders in de Index aanwezige taalgoochelaars. Voor tips houd ik me aanbevolen.